

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Проведено аналіз сучасного стану соціально-ринку праці України з урахуванням політико-економічних подій. Визначена динаміка основних показників ринку праці. Розглянуті причини безробіття в Україні. Виявлені проблеми на шляху до соціалізації українського ринку праці.

Ключові слова: соціально-орієнтований ринок праці, зайнятість, безробіття, соціалізація, праця, робоча сила, потреби.

V.A. OVERCHUK

Donetsk National University

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF SOCIALLY ORIENTED LABOUR MARKET IN UKRAINE

The article is considered analysis of modern condition of Ukrainian social labour market considering political and economic events. Socially-oriented labour market is a system of exchanging of individual abilities and possibilities on the life values fund, which necessary for recovery of labour force. Social mechanism of labours market acting is considered realization of human rights on family, self-realization and creative development. The author believes that further development needs detailed investigation of Ukraine's perspectives of participation in European labour market, possibilities of foreign experience integration in labour markets sphere in Ukraine, prospect of transition of Ukrainian labour market to European standards. Further development of socially-oriented labour market provide formation, development, using, saving of human recourses, modernization of labour law, social partnership improvement between employers and state.

Keywords: social safety, people with limited physical abilities, employment, unemployment, motivation, socialization, professional rehabilitation, needs.

Вступ. Економічні перетворення, що відбуваються в Україні, супроводжуються істотними змінами в рівні та структурі зайнятості населення, зумовлюють якісно нові тенденції на ринку праці, що формується. У кризовому стані економіки українському суспільству властиве безробіття в найрізноманітніших формах. Його зростання як невід'ємного елемента ринку праці призводить до скорочення купівельної спроможності населення; втрата бюджетами платників податків, а підприємствами – кадрів; збільшення ризику соціальної ізоляції; посилення податкового тягаря виробників унаслідок додаткових витрат на підтримку безробітних. Таким чином, на ринку праці економічні проблеми безпосередньо пов'язані із соціальними.

Конституцією Україна репрезентується як соціально орієнтована, правова, з ринковою економікою держава, що, серед іншого, означає і соціально орієнтований ринок праці.

Ринкові перетворення в Україні супроводжуються значними змінами в соціально-трудовах і економічних відносинах в суспільстві. Особливої уваги в цих умовах потребує проблема формування ефективної системи регулювання зайнятості і створення конкурентного ринку праці, адекватних вимогам інтеграції країни у світовий економічний простір, що є запорукою побудови соціально орієнтованої ринкової економіки та динамічного розвитку продуктивних сил [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Соціалізація ринку праці полягає в спрямуванні зусиль суб'єктів цього ринку на досягнення високої ефективності економіки та підвищення рівня життя всіх категорій населення країни. Цей процес розглядається як складова побудови соціально орієнтованої економіки на засадах інвестиційно-інноваційного розвитку та відповідного нагромадження людського капіталу.

Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки та соціально орієнтованого ринку праці пов'язується з кардинальними змінами на ринку праці і зайнятості в напрямі розширення сегменту інтелектуальної, інноваційної високо мотивованої праці як необхідної умови підвищення рівня та якості життя населення.

Концепції нової економічної парадигми містять теоретичну базу, необхідну для корекції розуміння місця і ролі проблем становлення соціально-орієнтованого ринку праці.

Важливим і принциповим моментом, на нашу думку, для соціально орієнтованого ринку праці є те, що працююча людина розглядається не лише засіб або суб'єкт розвитку економічної системи, але й як мета цього розвитку, тобто результат ефективності господарювання сприяє підвищенню якості життя населення до рівня соціальних стандартів розвинутих країн.

Соціалізація ринку праці полягає в спрямуванні зусиль суб'єктів цього ринку на досягнення високої ефективності економіки та підвищення рівня життя всіх категорій населення країни. Цей процес розглядається як складова побудови соціально орієнтованої економіки на засадах інвестиційно-інноваційного розвитку та відповідного нагромадження людського капіталу [2].

Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки та соціально орієнтованого ринку праці пов'язується з кардинальними змінами на ринку праці і зайнятості в напрямі розширення сегменту інтелектуальної, інноваційної високомотивованої праці як необхідної умови підвищення рівня та якості життя населення.

Незважаючи на велику кількість наукових праць щодо вивчення ринку праці, необхідно зауважити, що доцільно і надалі проводити дослідження в цій сфері, так як ринок праці продовжує формуватися як основний елемент економічної системи, що чутливо реагує в цілому на всі процеси в суспільстві. До того ж закономірності розвитку соціально-орієнтованого ринку праці в Україні до цього часу ще недостатньо вивчені.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Аналізуючи сучасну вітчизняну економічну літературу, прослідковується тенденція до поступового формування і домінування соціально орієнтованого погляду на сутність ринку праці. Суть його полягає в тому, що на підставі економічної основи формування ринку робочої сили в його товарній формі визнається специфічна сутність робочої сили як товару, що надає цьому ринку соціального характеру.

Дослідженню проблеми розвитку українського ринку праці багато уваги приділяли в своїх роботах В. Онікієнко, О. Амосов, С. Бандур, Д. Богиня, І. Бондар, В. Васильченко, А. Горілий, Ю. Ніколенко тощо. Автори розглянули досить важливі аспекти у сфері зайнятості населення (регулювання зайнятості населення, проблеми безробіття на українському ринку праці, зайнятість молоді тощо) та внесли вагомий внесок у вирішення вказаних проблем даної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціалізація ринку праці в Україні передбачає забезпечення повної продуктивної зайнятості, підвищення ефективності використання трудового потенціалу, добробуту та якості життя населення. Результатом цього процесу є людський розвиток, що визначається не лише як досягнутий рівень добробуту, а і як зростання людських можливостей щодо тривалості життя, здоров'я, освіти, користування політичними та економічними свободами.

За думкою Онікієнка В.В., розвинутий соціально орієнтований ринок праці має передбачати [2]:

- 1) продуктивну зайнятість і ефективне використання факторів виробництва; впровадження новітніх технологій; наявність необхідних умов людського розвитку і формування трудового потенціалу тощо;
- 2) відповідну систему соціально-трудова відносин між найманими працівниками і роботодавцями за участі держави щодо найму працівників, використання та оплати їхньої праці, забезпечення гідної праці і людського розвитку, належного соціального захисту та досягнення високої ефективності виробництва;
- 3) функціонування соціально-трудова відносин на засадах соціального партнерства, сутнісну основу якого становить реалізація і захист взаємоузгоджених інтересів найманих працівників, роботодавців і держави шляхом прийняття взаємовигідних рішень і спільних документів на основі взаємних консультацій, переговорів, примирних процедур тощо з метою досягнення соціальної злагоди;
- 4) наявність умов для прояву і реалізації інтересів на індивідуальному, груповому, суспільному рівнях;
- 5) узгодження, консенсус та зближення інтересів суб'єктів ринку праці на основі співробітництва праці і капіталу, що базується на системі угод і колективних договорів та відповідному трудовому законодавстві, єдиних стратегічних і тактичних цілях роботодавців та найманих працівників;
- 6) соціально відповідальну поведінку, дотримання морально-етичних норм і правил з боку суб'єктів ринку праці;
- 7) інтеграцію державного регулювання і корпоративного управління в сфері формування і використання трудового потенціалу;
- 8) забезпечення умов для реалізації права на працю та підприємницьку діяльність, досягнення повної, продуктивної зайнятості. Цим самим створюються необхідні матеріальні і духовні блага, примножується національне багатство, забезпечується соціальний, духовний і професійний розвиток працівників, зменшуються витрати на підтримання умов життя безробітних, зростає загальний рівень добробуту населення.

Неможливо розглядати ринок праці без характеристики таких понять як "зайнятість" і "безробіття". Аналізуючи літературні джерела, ми прийшли до висновку, що в сукупності поняття "зайнятість" і "безробіття" охоплюють усе економічно активне населення, тобто практично всіх учасників соціально-трудова відносин. Тим часом у вітчизняній літературі ще не склалося єдиного уявлення про сутність явищ, відбитих у цих поняттях. Зайнятість населення тут зазвичай розуміють як діяльність громадян, пов'язану з задоволенням їхніх особистих і суспільних потреб, що приносить їм заробіток чи трудовий дохід і не суперечить чинному законодавству. Зайнятість визначає можливості забезпечення людей засобами існування, а також реалізації індивідуальних здібностей.

Стає усе більш очевидним, що проблема зайнятості не може обмежуватися тільки виробничою діяльністю людей для створення матеріальних і духовних благ. Від її рішення залежить здійснення багатьох сторін життєдіяльності людини, пов'язаних з її самореалізацією як самодостатньої особистості. Мова має йти про "соціальне наповнення" категорії "зайнятість".

Серед основних, на наш погляд, тенденцій сучасних теорій зайнятості, визнаних у західній економічній літературі, можна назвати такі:

- 1) вирішення проблем інформованості та формування очікувань від суб'єктів господарської діяльності як пріоритетних;
- 2) визнання взаємозв'язку таких агрегатних показників, як зарплата, рівень цін, відсоток прибутку та ін.;
- 3) переміщення в розряд центральних при макроекономічному аналізі господарської ситуації

проблем подальшого розвитку кон'юнктури;

4) поєднання ринкових механізмів регулювання у сфері зайнятості з державним регулюванням.

Однак слід зауважити, що дія зазначених тенденцій виявлена при дослідженні проблем зайнятості в умовах розвинутої ринкової економіки. У зв'язку з цим, використання даних знань для економіки перехідного періоду можливе лише з урахуванням особливостей розвитку вітчизняної економіки. Так, однією з характерних рис сучасної економіки України є гострий дефіцит продуктів споживання (зокрема предметів першої необхідності) в поєднанні з край неефективним використанням трудових і матеріальних ресурсів. Фахівці-експерти з проблем зайнятості пов'язують таку ситуацію з низкою негативних явищ у сфері зайнятості. Це насамперед надлишки робочої сили на підприємствах унаслідок низького рівня організації праці. Серед зайнятого населення значна частка тих, хто працює неповний робочий час. Через застарілу структуру виробництва значна частина працівників залишається зайнятою в галузях важкої індустрії, що не дає виходу продукції на споживчий ринок. Рівень кваліфікації основної маси трудящих (у тому числі значна частина інженерно-технічного й керівного персоналу) оцінюється як низький. Водночас чимала частка найбільш працездатного населення відволікається зі сфери виробництва, а також відривається від навчання у зв'язку з призовом на службу в Збройних Силах та участю в бойових діях на сході.

У практично всіх програмах, розроблених для вирішення першочергових виробничих завдань, соціальні цілі були наявні в основному у вигляді політичних гасел – покращення рівня життя, ліквідації безробіття, підвищення соціальних стандартів тощо. А такі соціальні завдання, як підвищення змістовності праці, розвиток сфери соціальних послуг, освіти, зростання зарплати і соціальних виплат, фінансуються за залишковим принципом.

Наслідком такого підходу стала деформація у сфері зайнятості, що проявилась у формі незадоволення працівників умовами праці. Наслідок цього — погіршення ставлення до праці, її низька ефективність, відмова від прогресивних змін в організації роботи. Показовим для більшості галузей виробництва стає наявність численної кількості малопродуктивних робочих місць, надто високий рівень зайнятості всіх соціально-демографічних груп населення, домінування несприятливих умов праці, негнучкість режимів праці та організації зайнятості, малодинамічна професійна структура зайнятих і низька мобільність працівників.

З погляду соціальної диференціації варто звернути увагу також на соціально-демографічну підструктуру зайнятості. Основою для розрізнення груп, що сюди входять, обрано статеві-вікові ознаки. Відповідно до цих ознак зазвичай розрізняють п'ять груп: чоловіки, жінки, молодь, люди пенсійного віку і особи з особливими потребами (інваліди). З переходом до ринкових відносин радикальні зміни у сфері праці діють на кожному з груп по-різному; у силу цього наростають розходження в соціальних наслідках впливу економічних механізмів на кожному з груп; ці наслідки поки що мало прогнозовані, що підвищує їхню провокаційну роль у наростанні соціальної напруженості.

Соціальна спрямованість зайнятості виявляється також у її функціях. Основне навантаження в цьому контексті несе на собі соціальна функція. Вона полягає в тому, що, тільки маючи роботу, працівник дістає можливість для задоволення найважливіших для його життя в суспільстві соціальних потреб, насамперед можливість самореалізації як творчої діяльній особистості.

З організацією праці на своєму робочому місці люди пов'язують реалізацію суспільством принципу соціальної справедливості. Для них важливо, наскільки порівнянні переваги і блага, що вони пов'язують зі своїм робочим місцем, чи близькі вони до благ, які одержують інші за аналогічні роботи. З робочим місцем пов'язуються й соціальні гарантії: забезпеченість роботою дає можливість збереження певного рівня життя, підтримки здоров'я, забезпеченості старості.

З переходом до ринкових відносин соціальна функція зазнає докорінних змін, пов'язаних з відходом від повної зайнятості, гарантованої державою. Необхідність забезпечити собі соціальний захист особистою працею, у тому числі через вигідний продаж своїх трудових послуг на ринку праці, конкурсний добір для влаштування на робоче місце стають для багатьох працівників перепонами, які важко здолати.

Економічна функція зайнятості полягає в наданні працездатному населенню можливості реалізувати свою потребу в праці і забезпеченні тим самим ефективною, продуктивною трудовою діяльністю щодо створення суспільного багатства.

Ефективна зайнятість є умовою економічного благополуччя самих працівників і членів їхніх родин. Створеним за допомогою сукупної праці суспільним багатством визначаються можливості розподілу його між членами суспільства. Охоплюючи своїм впливом усе працездатне населення (а це маси людей), зайнятість тим самим набуває і політичного характеру. Безперечно, соціальна напруженість, пов'язана з масовим безробіттям, може перерости в політичні дії, спрямовані на зміну політичної влади.

Політична функція зайнятості є складовою соціальної політики держави і реалізується через узгодження трудових інтересів тих чи інших класів, прошарків і соціальних груп, що становлять соціальну базу, опору й підтримку влади.

Особливе значення для сучасного періоду має ідеологічна функція зайнятості. Мова йде також створення привабливого образу тієї соціальної політики, яку проводить держава у сфері зайнятості. Невідповідність образу соціальної політики її теоретичному обґрунтуванню може завдати збитків науковому характеру управління зайнятістю на догоду захисту політичних інтересів. У разі похибок в ідеологічному оформленні образу системи зайнятості соціальна політика в цій сфері перестає бути привабливою,

зрозумілою і втрачає своїх прихильників.

Як свідчать дані Державної служби статистики України, ситуація на ринку праці залишається напруженою та супроводжується скороченням попиту на робочу силу. Обсяги та рівень зайнятості населення є вкрай низькими. Чисельність зайнятого населення у I півріччі 2015 року становила 16,4 млн. осіб. Рівень зайнятості становив 56,5%, зокрема у міських поселеннях 57,3%, у сільській місцевості – 54,9%. Рівень зайнятості серед чоловіків був вище ніж серед жінок, відповідно 61,9% та 51,7%.

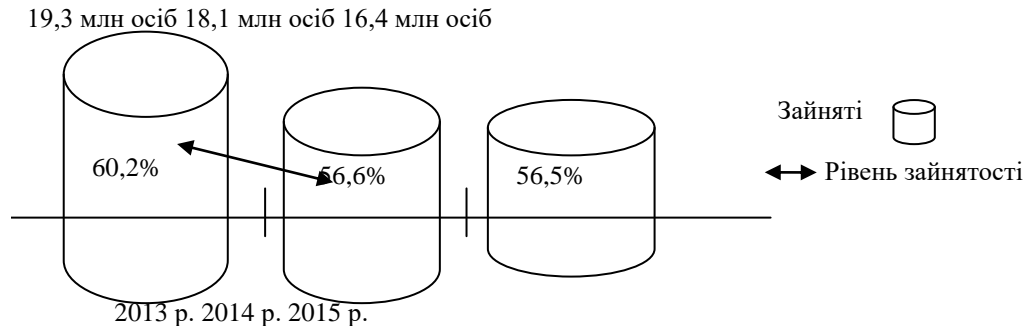

Рис. 1. Чисельність зайнятого населення та рівень зайнятості

Серед зайнятого населення 26,4% (або 4,3 млн.) були зайняті у неформальному секторі економіки. У структурі зайнятого населення 84,1% складають наймані працівники, лише 1,3% – роботодавці, 14,4% – самозайняті особи. Майже половину зайнятих громадян становлять особи віком 40-59 років, понад чверть – особи у віці від 30 до 39 років, 22% – у віці від 15 до 29 років.

Рівень зайнятості становив 56,5%, а серед осіб працездатного віку – 64,6%. Зокрема, у міських поселеннях 57,3%, у сільській місцевості – 54,9%. Рівень зайнятості серед чоловіків був вище ніж серед жінок, відповідно 61,9% та 51,7%. Серед вікових груп цей показник розподілився наступним чином: найнижчим рівень зайнятості був серед осіб старше 60 років та серед молоді до 24 років (14,4% та 28,1%, відповідно). Серед осіб від 50 до 59 років він становив 61,7%, а серед інших вікових груп коливався від 71,7% до 77,9%.

Зрушення, що відбулись на сучасному етапі в економіці України, призвели до суттєвих негативних змін на ринку праці, зокрема, до досить значних обсягів і рівня безробіття серед населення і, як наслідок, до неефективного використання робочої сили. При цьому, слід визнати, що нинішній розвиток підприємництва, малого бізнесу та інші ринкові перетворення ще не в змозі на належному рівні вирішити проблеми забезпечення ефективності зайнятості населення, створення нових робочих місць, підвищення якості життя населення і т. ін. Одним з негативних наслідків на ринку праці стало формування значного рівня вимушеної неповної зайнятості, що перетворилось на характерну тенденцію сучасного періоду функціонування економіки.

З урахуванням реалій сьогодення, стан ринку праці характеризується наявністю низки проблем, які заважають ефективному розвитку країни. До таких проблем ми можемо віднести:

1) по-перше, український ринок праці отримав значні втрати в результаті анексії Криму, бойових дій в Луганській та Донецькій областях. Локальні підприємства та регіональні офіси компаній на цих територіях зазнали серйозну руйнацію або знищення, що призвело до скорочення персоналу або ж навіть до закриття підприємств;

2) по-друге, збільшується рівень міграції. Сьогодні ми маємо справу не тільки з трудовою міграцією, а й з міграцією біженців із нестабільних регіонів. Внутрішня міграція вносить додаткове навантаження на ринок праці центральних та західних регіонів України, що впливає на рівень безробіття;

3) по-третє, кваліфіковані спеціалісти з України мають великий попит за кордоном, через невисокий рівень фінансових очікувань, але при цьому маючи високу кваліфікацію. Також потрібно не забувати про закриття або ж ізоляцію деяких ринків в результаті політичних подій, насамперед російського.

До проблем сучасного ринку праці в Україні можемо віднести і високі обсяги прихованого безробіття, постійну депопуляцію та загальне старіння населення, що призводить до скорочення чисельності трудового потенціалу України.

Досягнення високого рівня зайнятості – одна з передових цілей державної політики. Неспроможність знайти собі гідне місце роботи – це основний чинник трудової міграції населення. Надмірне безробіття має негативний вплив на економіку країни, саме тому вивчення цього питання на сьогодні є надзвичайно актуальним. У Законі України "Про зайнятість населення" безробітними вважаються працездатні громадяни у працездатному віці, які через не залежні від них причини не мають заробітку і трудового доходу, зареєстровані у державній службі зайнятості як особи, що шукають роботу [3].

Безробіття розраховується як відношення чисельності безробітних, які зареєстровані в державній службі зайнятості, до працездатного населення працездатного віку. Значний недолік такої методики розрахунку полягає у заниженні реального числа безробітних. Процес росту рівня не зайнятого населення працездатного віку має негативні економічні й соціальні наслідки для економіки та населення країни,

територій на яких воно набуло значного поширення [4].

Безробіття – це соціально-економічне явище, для якого характерно незайнятість частини робочої сили (економічно активного населення) у сфері економіки. Тобто у реальному житті безробіття виступає як перевищення пропозиції робочої сили над попитом на неї. Причин безробіття дуже багато, одними з яких є: спад економіки; структурні зрушення; технологічний прогрес та запровадження нових технологій. Це пов'язано, передусім, з мізерними інвестиціями, низьким рівнем запровадження сучасних технологій в економіку і т. д. [5].

Ми вважаємо, що основними причинами безробіття є:

- низький рівень заробітної плати, яку пропонують роботодавці;
- невідповідність системи підготовки фахівців потребам ринку праці;
- політичні та економічні події, що відбуваються в країні та в світі;
- нераціональна структура галузевої зайнятості, істотне перевищення пропозиції робочої сили над попитом;

- незадоволеність умовами праці;

- обмежені можливості кар'єрного зростання, відсутність перспектив і можливостей поліпшення кваліфікації [6, с.118].

Стан безробіття базується на трьох критеріях, які повинні задовольнятися одночасно:

- “без роботи”, тобто відсутність роботи за наймом або само зайнятості;
- “готовність і здатність працювати у даний час”;
- “пошук роботи” [7, с.172].

Безробіття веде до прямого падіння раніше досягнутого рівня життя людини і тягне за собою тяжкі психологічні травми, що призводять до зростання кількості психічних захворювань. Відбувається загострення криміногенних ситуацій, падає трудова активність, посилюється соціальна напруга. Також збільшуються витрати держави на допомогу безробітним, але й ця допомога виплачується не регулярно та не всім кому вона потрібна

У Мінсоцполітики визнали, що станом на вересень 2015 р. безробіття в Україні досягло найвищого рівня за весь період незалежності. На сьогодні в країні не можуть працевлаштуватися 23 % молоді. У країні зростає рівень прихованого безробіття, збільшується заборгованість по виплаті зарплати.

За даними Держстату, рівень безробіття в країні становить 9 % від загальної кількості працездатного населення. Але, на нашу думку, це тільки ті, хто офіційно отримав статус безробітного в службі зайнятості. З урахуванням того що цей статус отримати не так просто: офіційну незайнятість тримають на певному рівні, щоб не виплачувати грошові допомоги, та й на біржу праці звертаються далеко не всі – реальний рівень набагато вищий. Враховуючи ці фактори, ми вважаємо що, реальне безробіття в Україні перевищує офіційні показники в два рази і сягає 15–18 %.

В таблиці 1 наведені дані щодо рівня безробіття в Україні за період з 2010 року по вересень 2015 року. Рівень безробіття – кількісний показник, який визначається як відношення числа безробітних до загальної кількості економічно активного працездатного населення країни.

Таблиця 1

Рівень безробіття в Україні за 2010–2015 роки

Рік	Всього населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Кількість зареєстрованих безробітних	Рівень безробіття
2015	42873.6	17350.7	15618.7	1732	519	10%
2014	45377.6	20237.4	18355.2	1882.2	520.6	9.3%
2013	45426.2	20478.2	18901.8	1576.4	487.6	7.7%
2012	45553	20393.5	18736.9	1656.6	467.7	8.1%
2011	45633.6	20247.9	18516.2	1731.7	505.3	8.6%
2010	45778.5	20220.7	18436.5	1784.2	452.1	8.8%

За даними Державної служби статистики кількість економічно активного населення віком від 15 до 70 років у середньому у I півріччі 2015 року становила 18,1 млн. осіб, у тому числі 16,4 млн зайнятих та 1,7 млн. безробітних громадян. Серед осіб працездатного віку кількість економічно активного населення становила 17,4 млн осіб, з них 15,7 млн. зайнятих та 1,7 млн безробітних громадян. Рівень економічної активності серед осіб віком 15–70 років склав 62,3%, а серед осіб працездатного віку – 71,5%.

За причинами незайнятості структура безробітних є наступною:

1) 39% складають вивільнені з економічних причин, більш як третину – звільнені за власним бажанням, за угодою сторін або закінченням контракту,

2) 15% – не працевлаштовані випускники навчальних закладів.

Рівень безробіття, за методологією (МОП), становив 9,2% економічно активного населення, а серед осіб працездатного віку – 9,6%, у тому числі серед осіб віком 25–29 років – 12%, а серед молоді до 25 років – 21% економічно активного населення відповідного віку. Серед міських мешканців рівень безробіття становив 9,0%, серед сільських – 9,7%. Серед чоловіків цей показник становив 10,3%, а серед жінок – 8,0%.

Серед безробітних понад 40% становили особи віком від 15 до 29 років, кожен п'ятий безробітний – у віці від 40 до 49 років, кожен четвертий – від 30 до 39 років.

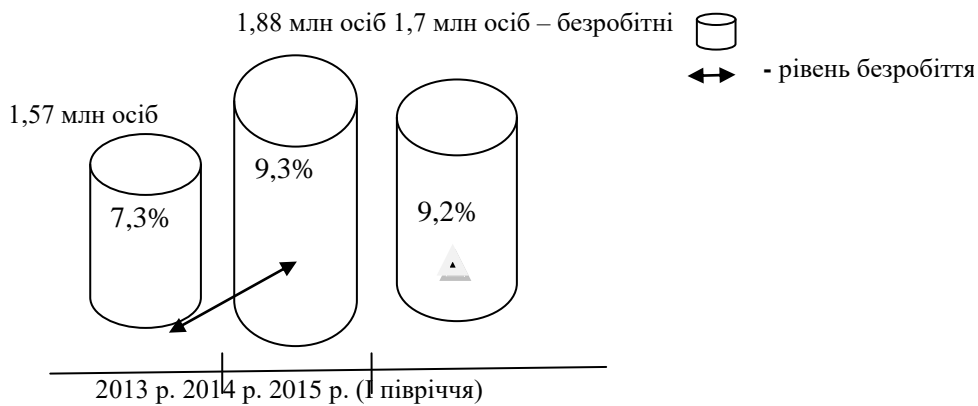

Рис. 2. Чисельність безробітного населення та рівень безробіття (за методологією МОП)

Безробіття, зменшуючи обсяги ВВП, призводить до скорочення податкових надходжень держави, крім того збільшуються державні витрати на соціальний захист незайнятого населення. Дана проблема потребує пошуку шляхів зниження безробіття, що дасть змогу підвищити зайнятість населення, оптимізувати кількість працівників на підприємстві та знизити витрати працедавця на персонал і виконання окремих бізнес-процесів. Також важливо зазначити те, що з урахуванням останніх політичних подій в країні, українці стали активніше шукати роботу за кордоном. Основними причинами такої тенденції в останні роки мали, в основному, економічне підґрунтя (не задоволеність заробітною платнею, умовами праці) та можливість за кордоном розширити всієї професійний досвід, то в 2014 році до цих причин ще приєдналась не стабільна воєнно-політична ситуація в країні.

Не можна не зазначити і той факт, що зростанню безробіття сприяють слабка теоретична обґрунтованість проєктів переходу до ринку, їхня недостатня системність, непослідовні, а часом і помилкові дії уряду.

Не слід забувати ще й про один з головних наслідків безробіття – це зростання соціальної напруженості, здатної обернутися зіткненнями на релігійному й національному ґрунті, що, у свою чергу, може створити передумови для політичної нестійкості. Багато фахівців єдині в думці: зростання безробіття погіршує здоров'я нації, приховує в собі реальну загрозу демократії, сприяє посиленню кримінальних форм тіньової економіки: наркобізнесу, різного роду розкраданням, проституції та ін.

Виходячи із сучасних реалій, конкретні заходи щодо розвитку ринку праці повинні бути гнучкими та мати економічний та соціальний ефект, тому перспективи подальшого розвитку та вдосконалення ринку праці України пов'язані з підвищенням рівня зайнятості та зменшенням рівня безробіття.

Професор Мюнхенського Людвіг-Максиміліанського університету, Ф. Хаффнер визначає ринок праці як сукупність суспільних відносин, які регулюють рух робочої сили, використовуючи певні економічні та організаційні засоби [8].

Вчений наголошує, що «...ринку праці як щось єдине – абстракція. В дійсності існує значна кількість дуже диференційованих ринків праці... Окремі ринки праці диференційовані за фахом, за регіонами, рівнем кваліфікації, секторами та сферами економіки... Окремі сфери і сегменти ринку праці зв'язані один з одним – тісно або слабо – через перехресну цінову еластичність» [8].

Ринкові відносини передбачають існування сукупності ринків, які охоплюють різні сфери людської діяльності: ринок праці, ринок ресурсів, ринок професійної освіти, інформаційний ринок тощо. Серед факторів соціальної організації економіки є людина та її праця. Саме від залучення людини у активну продуктивну діяльність залежить дія інших факторів, тому що праця як процес реалізації фізичних і творчих здібностей людини є фактором суспільного прогресу й соціально-економічного розвитку. Також праця є умовою задоволення різноманітних потреб людини, які з кожним роком зростають. Тому без формування та розвитку соціально-орієнтованого ринку праці неможлива розбудова соціально-економічно розвинутої держави.

У структурі процесу соціалізації ринку праці можна виділити вектор соціальної захищеності населення, який регламентується соціальною державною політикою – гарантії зайнятості, гарантії оптимального рівня заробітної плати, забезпечення нормативних санітарно-гігієнічних умов праці, виплата соціальної допомоги тощо.

Аналіз кон'юнктури ринку праці свідчить про соціальну незахищеність окремих категорій населення і осіб з обмеженою конкурентоспроможністю (молодь, жінки, особи з особливими потребами), для яких все ще характерні значні обсяги, рівень і тривалість безробіття. На даний час залишається гострою проблемою низька конкурентоспроможність осіб з інвалідністю, адже вимоги роботодавців до рівня освіти, виробничого досвіду претендентів на роботу постійно зростають. Через це актуальним є розробка і вдосконалення механізмів державного регулювання обсягів незайнятого населення та підвищення рівня

використання робочої сили з урахуванням особливостей її розподілу та сучасної кон'юнктури ринку праці.

Висновок. Підводячи підсумки до розуміння процесів соціалізації ринку праці можна зробити висновки, що головним суб'єктом і об'єктом цих процесів є людина – як власник, як працівник, як споживач, як особистість.

З огляду на вищевикладене, ми робимо висновок, що соціально-орієнтований ринок праці – це система обміну індивідуальних здібностей і можливостей на фонд життєвих цінностей, необхідних для відтворення робочої сили.

Соціальний механізм дії ринку праці полягає у тому, що на ньому відбувається реалізація права людини на працю, самореалізацію, творчий розвиток.

Подальших досліджень потребує детальне вивчення перспектив участі України в загальноєвропейському ринку праці, можливості впровадження зарубіжного досвіду в сфері ринку праці в Україні, перспективи переходу українського ринку праці на європейські стандарти.

Важливим фактором регулювання соціально-орієнтованого ринку праці є інституційне його оформлення. Серед важливих аспектів цього питання необхідно виокремити: якість трудового потенціалу; інтелектуальні здібності; досвід роботи працівників; організаційні здібності; культурно-моральні якості конкуренція роботодавців; попит на працю.

На нашу думку, подальший розвиток соціально-орієнтованого ринку праці забезпечить формування, розвиток, використання, збереження трудових ресурсів, удосконалення трудового законодавства, поліпшення соціальних партнерських відносин між працівниками та державою.

Література

1. Справедливая глобализация: Создание возможностей для всех : доклад Всемирной комиссии по социальным вопросам мобилизации / Генеральная Ассамблея ООН. Экономический и социальный Совет. – Женева : МТБ, 2002. – 202 с.
2. Онікієнко В.В. Ринок праці та соціальний захист населення України: ретраналіз, проблеми, шляхи вирішення : [науково-аналітична монографія] / В.В. Онікієнко. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2013. – 456 с.
3. Закон України "Про зайнятість населення"
4. Динаміка та географія безробіття в Україні та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Лопатіна К.А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні / К.А. Лопатіна // Управління розвитком. – 2011. – № 16(113). – С. 85.
6. Буряк П.Ю. Економіка праці й соціально-економічні відносини / П.Ю. Буряк, Б.А. Карпінський, М.І. Григор'єв. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
7. Серьогіна Ю.С. Безробіття в Україні: проблеми та перспективи / Ю.С.Серьогіна // Зб. наук. статей : у 2 т. – Х. : Континент, 2008. – Т. 2. – С. 171–173.
8. Хаффнер Ф. ринок праці та державна політика щодо стимулювання зайнятості та підтримки безробітних: німецький досвід / Ф. Хаффнер // Зайнятість та ринок праці : міжвідомч. наук. зб. – К. : Українська видавнича група, 1995. – Вип. 3. – С. 51–59.

Рецензія/Peer review : 24.11.2015 р.

Надрукована/Printed : 15.12.2015 р.

Стаття рецензована редакційною колегією